

LAUSUNTOPYYNTÖ VN/1646/2020

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausunto sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Pelastakaa Lapset ry lausuu sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuaikojen yhtenäistämällä voisi olla?

Pelastakaa Lapset ry näkee, että etuuksien takautuvien hakuaikojen yhtenäistäminen voi selkeyttää hakemista, mutta tulee huomioida, että lapsen oikeudet eivät saa heikentyä yhtenäistämisen myötä. Jokaisen etuuden kohdalla on tarkasteltava sen mahdollisia lapsivaikutuksia sekä etuuteen liittyvää palvelujärjestelmää, ennen kuin yhtenäistämistä hakujoiissa määritellään tarkemmin.

Esimerkiksi elatustuen voi hakea takautuvasti enintään kolmelta kuukaudelta, mutta lastenvalvojan tapaamisia ei suurimmissa kaupungeissa saa juuri sopiviin kohtiin elatussopimusten päättyessä, vaan jonot voivat olla jopa 4-6kk. Näissä tilanteissa lapsen elatus voi vaarantua, mikäli lastenvalvojan tapaamista joudutaan odottamaan ja tämän jälkeen voi olla edessä vielä Kelan elatustuen hakemuksen käsittelyaika (noin 4 viikkoa keskimäärin).

Etuuksien hakuaikojä tulee tarkastella lapsilähtöisesti, jotta turvataan palvelujen ja etuuksien saumaton yhteistyö ja paras tuki lapselle. Hakuaikojen yhtenäistämisen suhteen on tarkoin selvitettävä, ettei yhtenäistämällä heikennetä nykyistä tasoa eikä aiheuteta tarpeettomia toimeentulo-ongelmia esim. odotusaikojen seurauksena.

Hakuaikojen pidentäminen voisi olla joissakin etuuksissa parempi vaihtoehto, sillä usein vanhemmilla, jotka olisivat oikeutettuja tiettyihin etuuksiin ei ole näistä riittävästi tietoa tai voimavaroja etsiä tietoa, täyttää hakemuksia jne.. He tarvitsevat paremmin saavutettavaa tietoa, mutta myös apua ja tukea etuuksien hakemiseen. Tukipalveluja (eropalvelut, lastenvalvoja jne.) tulee myös olla riittävästi, jotta sosiaaliturva tukee parhaalla mahdollisella tavalla perheiden hyvinvointia.

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Digitalisaatio helpottaa etuuksien käytännön hakemista perheissä. Tämä mahdollistaa myös paremman tiedonvälityksen sekä tiedonhaun, nopeammat käsittelyajat ja näin takaa paremmin lapsen oikeudet etuuksiin ilman toimeentulon katkoja ja mahdollista etuuksien väliin putoamista. Riittävä digitalisaatio, tiedonjakaminen eri rekisterien välillä (esim. Kanta ja tulorekisteri) mahdollistaa nopean tiedon välityksen esim. lastenvalvojan tai sosiaali- ja terveyspalvelujen välillä.

Pelastakaa Lapset kannattaa toimintamallin luomista, joka tukee toimijoiden välisen yhteistyön ja tiedonkulun kehittymistä niin, että lapsen etu on kehittämisen lähtökohta, jotta voidaan todella turvata lasten näkökulmasta parasta tukea ja palvelua.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Laajapohjainen yhteistyö on hyvä perusta digitaalisuuden edistämiseksi. Lapsia ja nuoria tulee osallistaa erilaisten digipalvelujen kehittämiseen, jotta saadaan palveluista käytännössä lapsi- ja asiakaslähtöisiä.

Digitaalisuuden edistämiseksi tulee huomioida haavoittuvassa asemassa olevat perheet. Lapsiperheköyhyyden sekä vanhempien mahdollisten rajoitteiden, voimavarojen ja osaamisen puutteen näkökulmasta tulee varmistaa, että perheillä on riittävä mahdollisuus käyttää digilaitteita maksuttomasti (saavutettavuus esim. kirjastoissa) sekä riittävästi tukea digitaalisten opetteluun. Vain näin voidaan varmistaa, että kaikilla lapsiperheillä on todellinen mahdollisuus hyödyntää digipalveluja ja saada tukea arkeensa.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Lapsi- ja perhejärjestöt ovat esittäneet mm. sairauslomakäytäntöihin muutoksia äkillisissä elämän kriisitilanteissa, joissa vanhempien työkyky heikkenee äkillisesti ja väliaikaisesti. Tällaisia ovat mm. lapsen tai puolison kuolema/vakava sairastuminen/vammautuminen. Tällaisiin tilanteisiin tulisi olla riittävä sosiaaliturva monimuotoiset perhetilanteet huomioiden, jolloin turvataan kriisitilanteesta selviytyminen ja perheen hyvinvointi.

Kriisitilanteissa perheissä voimavaroja joudutaan keskittämään toimeentulon turvaamiseksi mm. arjen asioiden järjestelyyn ja etuuksien hakemiseen, vaikka voimavaroja tulisi olla myös surutyöhön tai kuntoutumisprosessin aloittamiseen. Joustava sosiaaliturva turvaisi kuntoutumisen ja työkyvyn palautumisen ja ehkäisisivät toimeentulo vajeen pitkittymistä sekä lapsiperheköyhyyttä. Pelastakaa Lapset näkee sosiaaliturvan uudistamisessa tärkeänä erilaisten kriisitilanteiden huomioimisen ja monimuotoisten perheiden tarpeiden tarkastelun, kun uudistetaan vanhempien työkykyyn ja työllistymiseen liittyviä etuuksia tai palveluja.

Lisäksi on huomioitava kroonisen sairastamisen vaikutukset perheen vanhempien työkyvyn ylläpitämiseen ja tukemiseen. Krooninen sairastuminen vaikeuttaa hyvinvoinnin ylläpitämistä ja toimeentulon jatkuvuutta. Esimerkiksi harvinaissairaudet koskevat noin 450 000 ihmistä ja heidän läheistään Suomessa. Diagnoosinnin ja hoitoon pääsyn viivästyminen, puutteet lääkehoidossa ja hoitopolkujen sujuvuudessa ovat liian monen perheen arkea. Kroonisen sairauden tai harvinaissairauksien vaikutus perheiden arkeen on merkittävä, jolloin vanhempien mahdollisuudet turvata perheen toimeentulo ja lapsen oikeus riittävään elintasoon heikentyvät, mikäli sosiaaliturva ja palvelut eivät vastaa riittävästi perheiden tarpeisiin.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Lapsella on oikeus riittävään elintasoon ja työllistyminen on paras keino ehkäistä ja vähentää lapsiperheköyhyyttä, mutta työllistyminen voi olla haastavaa lapsiperheissä. Pelastakaa Lapset esittää, että lapsiperheiden vanhempia tulee tukea monin keinoin työllistymisessä. Lapsiperheissä haasteita kohdataan erityisesti yhden vanhemman perheissä, joissa lapsen

hoivavastuu on vain yhdellä vanhemmalla. Myös epätyypillisinä aikoina työskentelevät vanhemmat kokevat haasteita työn ja perheen yhteensovittamisessa. Maahanmuuttajataustaisissa perheissä työllistyminen voi olla haastavaa kielivaatimusten tai riittävän osaamistason puutteiden takia ja näissä tarvitaan tukea suomalaisille työmarkkinoille kiinnittymiseen. Työmarkkinatuen uudistamisessa onkin huomioitava monimuotoisten perhetaustan aiheuttamat työllistymisen esteet.

Työllistymistä tukevat parhaiten keinot, jotka turvaavat perheen ja työelämän sovittamisen sekä samanaikaisesti tukevat myös vanhemman työkykyä. Näin myös työmarkkinatukea koskeviin ja työllistymistä parantaviin keinoihin tarvitaan muiden palvelujen kehittämistä. On uudistettava varhaiskasvatuksen joustavuutta eli on kyettävä järjestämään riittävästi vanhempien työskentely aikojen mukaista vuorohoitoa ja pienten koululaisten aamu- ja iltahoitoa. Nämä tukevat vanhemman työllistymistä, mutta turvaavat myös lapsen oikeudet varhaiskasvatukseen ja hoivaan, kun hän sitä arjessaan tarvitsee. Palvelujen ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen on tässä avainasemassa.

Sosiaaliturvan muut ratkaisut vaikuttavat myös työllistymiseen ja onkin huomioitava työllistymisen esteitä ja haasteita kokonaisuutena. Esimerkiksi matalapalkka-alalla tai osa-aikatyössä työskentelevien vanhempien voi olla vaikeaa työllistyä kokoaikaiseen tai parempipalkkaiseen työhön, mikäli muut palvelut eivät tue työllistymistä ja perheen ja työelämän yhteensovittamista.

Pelastakaa Lapset ry kannattaa Monimuotoiset perheet -verkoston antamaa lausuntoa, jossa eritellään tarkemmin erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa mm. varhaiskasvatuksen joustoja ja työllistymisen tukemisen palveluja.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Lapsen oikeudet koskevat kaikkia alle 18- vuotiaita lapsia ja nuoria, joten lasten ja nuorten osalta sosiaaliturvan ja palvelujen tulee toimia heidän hyvinvointinsa ja kasvunsa tukena turvaten lapsen oikeudet. Nuorten sosiaaliturvassa tulee huomioida nuoren kokonaisvaltainen elämäntilanne, jossa tarvitaan tukea opiskeluun ja työllistymiseen, mutta usein myös mielenhyvinvointiin. Pelastakaa lapset vaatii, että nuorten mielenterveysongelmiin on saatava oikea-aikaista, tarpeen mukaista ja riittävää hoitoa. Ennalta ehkäisevillä palveluilla, riittävän ajoissa saadulla tuella arjen ympäristöissä ja kouluun ja työhön kiinnittymistä tukevilla palveluilla voidaan ehkäistä ulkopuolelle jäämistä ja syrjäytymistä.

Oppivelvollisuuden jatkaminen on toteuttanut lapsen oikeuksia koulutukseen ja lisännyt lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta. On kuitenkin arvioitava tarkoin niitä tekijöitä, jotka heikentävät oppivelvollisuuden piirissä opiskelevien nuorten hyvinvointia ja huolehdittava, että oppivelvollisuus on myös käytännössä maksutonta ja mahdollista kaikille nuorille esim. riittävillä opiskelun tuen ja oppilashuollon palveluilla.

Sosiaaliturvaa uudistettaessa on huomioitava eri tukien vaikutukset nuoren opiskeluun ja tarkasteltava esim. lapsilisän kohdalla mahdollisuutta kohdentaa sen maksu nuorelle itselleen (jolloin se ei enää vaikuttaisi perheen toimeentulotukeen tulona) ja pidentää lapsilisän kesto 18-ikävuoteen saakka. Tässä muutoksessa tulee tarkistella myös sen vaikutuksia opintotukeen

ja selvittää nuoren toimeentulon kannalta paras mahdollinen sosiaaliturvaetuuksien kokonaisuus.

Etsivä nuorisotyö ja nuorten tukeminen vahvasti heidän arjen ympäristöissään tulee olla riittävästi resursoitu, jotta nuoret saavat läheltä tukea ja voimavaroja löytää oma polkunsa aikuisuuteen itsenäistymisprosessissaan. Tähän vaaditaan riittävän sosiaaliturvan ohella riittäviä palveluja, jotta voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Eurooppalaisen lapsitakuun sitoumusten mukaisesti tulee järjestää riittävä koulutus ja myös vapaa-ajan toiminta alle 18-vuotiaille lapsille. Tuleekin huomioida kaikki nuorten arjen ympäristöt, joissa voidaan tukea nuorta ja kehittää mm. Harrastamisen Suomen mallia niin, että myös nuorille (13-18 vuotiaille) on tarjolla maksutonta ja mielekästä vapaa-ajan toimintaa.

Nuoret tarvitsevat tukea opintoihin ja työhön kiinnittymiseen sekä ohjausta ja tietoa työn ja sosiaaliturvan yhteensovittamiseen. Pitkittynyt toimeentulotuen tarve lapsuuden perheessä ennakoit tutkimusten mukaan toimeentulotuen tarvetta myös aikuisuudessa. Nuorten ohjaaminen ja tukeminen riittävällä palvelujen ja sosiaaliturvan kokonaisuudella ehkäisee tehokkaasti myöhempää syrjäytymistä, koulutuksen puutetta, työttömyyttä, mielenterveysaasteita ja köyhyyttä.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluaikana toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Pelastakaa Lapset näkee, että opiskelijoiden sosiaaliturvan kokonaistarkastelu on kannatettavaa. Tulee tavoitella opiskelijoiden hyvinvoinnin kannalta parasta mahdollista sosiaaliturvan ja palvelujen kokonaisuutta.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15) 6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artiklan mukaan lapsella on oikeus riittävään elintasoon, joka toteutuu ensisijaisesti vanhempien elatuksena ja 26 artikla turvaa lapsen oikeuden sosiaaliturvaan. Näiden avulla turvataan lapsen oikeudet kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin ja näiden oikeuksien tulee toimia myös sosiaaliturvan uudistamisen valmistelun ja arvioinnin lähtökohtina.

Pelastakaa Lapset ry näkee tärkeänä sosiaaliturvan uudistamisen lapsenoikeusperustaisesti. Kaikissa lapsiperheitä koskevissa sosiaaliturvan kehittämistoimissa ja rakenteellisissa muutoksissa on tärkeää huomioida lapsen edun ensisijaisuus. Pelastakaa Lapset ry painottaa, että perheiden monimuotoisuuden huomioimisen ja lapsiperheköyhyyden ehkäisemisen tulee olla sosiaaliturvauudistuksen ensisijaisia tavoitteita.

Pelastakaa Lapset kannattaa työryhmän perustamista lapsilisäjärjestelmän kehittämiseen. Työryhmässä tulee olla riittävästi asiantuntemusta ja osaamista lapsen oikeuksien näkökulmasta, mutta myös sosiaaliturvan asiantuntijoita ja riittävän laajaa osaamista tutkimustiedosta, jotta hyödynnetään kaikki saatavilla oleva tieto. Myös monimuotoisten perheiden arjen näkökulmia esim. järjestöistä on tuotava työryhmään, jotta voidaan tehdä todellisia parannuksia perheiden ja lasten hyvinvointiin. Myös lapsivaikutusten arviointi tulee

tehdä huolellisesti eri kehittämisvaihtoehtoissa ja toimenpiteissä ja osallistaa lapsia ja nuoria kehittämiseen mukaan heidän oikeuksiensa turvaamiseksi.

Pelastakaa Lapset kannattaa ehdotuksia 13, 14 ja 15 seuraavin tarkennuksin.

13: Lapsilisäjärjestelmän kehittäminen

Lapsilisäjärjestelmän universaali luonne tulee säilyttää, sillä se tukee kaikkien lasten oikeuksia ja perhemyönteistä ilmapiiriä yhteiskunnassa. Lapsilisäjärjestelmän avulla voidaan kohdentaa tukea pienituloisten perheiden arkeen erilaisten kohdennettujen korotusten avulla ja tästä syystä niiden määrityksiä, rakennetta ja tasoa tulee tarkastella erityisen huolellisesti. Erityisesti yhden vanhemman perheet, alle 3-vuotiaiden lasten perheet sekä monilapsiset perheet ovat suurimmassa köyhyysriskissä Suomessa. Lapsilisäjärjestelmän kehittämisen ohella tulee huomioida myös muiden sosiaaliturvaetuuksien mahdollisuudet tukea pienituloisia perheitä ja vähentää lapsiperheköyhyyttä.

Pelastakaa Lapset kannattaa lapsilisän maksamisen jatkamista 18-vuoteen saakka, koska tämä yhdenvertaistaa lapsilisää ja turvaa kaikkien alle 18-vuotiaiden eli kaikkien lasten oikeuden lapsilisään. Pelastakaa Lapset ry kannattaa myös lapsilisän jakamista molemmille vanhemmille, jotta molempien vanhempien todellinen mahdollisuus toimia lapsen tasa-arvoisena vanhempana mahdollistuu.

Tulee tarkoin selvittää eri tutkimusten ja selvitysten ehdotuksia lapsilisäjärjestelmän uudistuksista (esim. Itla selvitys tai kansainväliset käytännöt), jotta ei tehdä turhaa työtä kokeilemalla jotain, josta on jo tietoa saatavilla. Näin voidaan myös hyödyntää jo hyväksi huomattuja käytäntöjä ja tehdä tarkempia laskelmia ja arvioita vaikutuksista näiden pohjalta. Kaikista uudistuksista tulee myös toteuttaa lapsivaikutusten arviointi ja tarkastella lasten ja perheiden elämäntilannetta kokonaisuutena.

14. Lapsiköyhyysriskin ehkäiseminen ja vähentäminen

Sosiaaliturvan kehittämisessä lapsiperheköyhyyden vähentäminen ja ehkäiseminen tulee olla ensisijaisena tavoitteena. Suomi on sitoutunut Eu-tavoitteisiin vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä vuoteen 2030 mennessä ja tämä tarkoittaa käytännössä lapsiperheköyhyyden vähentämistä 30 000 lapsella. Tämä tavoite huomioiden on tehtävä merkittäviä panostuksia lapsiperheköyhyyden ehkäisemiseen ja vähentämiseen myös sosiaaliturvan keinoin. Komitean ehdottamat selvitykset kohdassa 14. ovat kannatettavia lähtökohtia köyhyyden ehkäisemiseen ja vähentämiseen, mutta on myös tehtävä konkreettisia toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Lähtökohtaisesti lapsilisän taso on liian alhainen ja se aiheuttaa lapsiperheköyhyysriskin. Lapsilisä tulee sijoittaa indeksiin, jotta se seuraa yleistä hintakehitystä ja tukee näin paremmin lapsiperheitä. Nykyisessä valtion taloustilanteessa tämän toteuttaminen voi olla haastavaa, mutta tähän olisi pyrittävä pitkäjänteisellä suunnitelmalla, jossa tavoitteena on indeksisidonnaisuus johonkin ajankohtaan sidottuna ja sitä ennen toteutettavat tasokorotukset. Yksittäisillä tuplalapsilisillä (Marinin hallituksen päätös joulukuussa 2022) tuodaan apua hetkellisesti inflaation noustessa, joten ne toimivat nopeana tukena kriiseissä, mutta lapsilisän tason korotukseen on olemassa keinoja, joilla saadaan aikaan myös pitkäaikaisia vaikutuksia.

Lapsiperheköyhyysriskin osalta tulee huomioida erityisesti monimuotoisten perheiden elämäntilanteet. Eroperheissä elatusvastuun jakaminen voi olla haastavaa, samoin esim. molempien vanhempien mahdollisuudet esim. vuoroasumiseen taloudellisista tai asumiseen liittyvistä haasteista johtuen. Lapsilisän jakaminen molemmille vanhemmille edesauttaa yhteishuoltajuutta ja vuoroasumista, sillä pienituloisissa perheissä vuoroasuminen on vähäisempää ja ongelmallisempaa toteuttaa. Tulee selvittää lapsilisän jakamisen vaikutukset lapsivaikutusten ja köyhyysvaikutusten näkökulmasta, sillä se voi myös lisätä joidenkin perheiden köyhyysriskiä. Pitkällä aikavälillä hyödyt olisivat kuitenkin lapsen edun mukaisia.

Ehdotuksessa tuodaan esille myös eroperheiden palvelut erityisesti lastenvalvojen tehtävien osalta. On tehtävä sellaisia muutoksia sosiaaliturvaan, jotka ovat toteutettavissa lastenvalvojen tehtävänkuvassa ja myös selvennettävä ohjeita elatusvastuun- ja elatuskyvyn selvittämiseen sekä elatusavun laskemiseen. Myös lastenvalvojen työn resurssien on oltava kunnossa, jotta perheet voivat saada oikea-aikaista ja riittävää palvelua ja tukea erotilanteeseen ja toimeentulon eron jälkeen. Myös Kelan toiminnan haasteet ja päätösten pitkittyminen (esim. elatustuki, asumistuki) voivat vaarantaa lapsiperheiden toimeentulon ja tähän tulee myös kiinnittää huomiota sosiaaliturvauudistuksessa. Onkin tarkasteltava jokaista lapsiperheiden sosiaaliturvaan tehtävää muutosta lapsiperheiden sosiaaliturvan ja sote-palvelujen kokonaiskuvan näkökulmasta.

Lapsilisään liittyvät sisarus- ja yksinhuoltajakorotukset tukevat kaikkein pienituloisimpia perheitä, mutta näiden määräytymisperusteita tulee tarkistella tarkemmin. Yksinhuoltajakorotuksella voidaan ehkäistä ja vähentää lapsiperheköyhyyttä, mutta tulee tarkentaa sitä, että se kohdentuu nimenomaan pienituloisiin yhden vanhemman perheisiin ja myös korotuksen tason on oltava riittävä. Sisaruskorotusten osalta tulee selvittää, onko olemassa paremmin kohdentuvia tukia suurperheille ja onko parempi vaihtoehto tukea lapsiperheitä pikkulapsiperhe-vaiheessa köyhyysriskin ja syrjäytymiskehityksen näkökulmasta (ns. vaippalisä esim. alle 3-vuotiaille lapsille tai lapsilisän taso lapsen iän mukaan porrastettuna). Lisäksi on tarkasteltava muiden sosiaaliturvaetuuksien lapsikorotuksia niin, että ne tukisivat yhdenvertaisesti lapsiperheitä, mutta myös kohdennetusti pienituloisia (esim. työttömyysturvan lapsikorotus myös puolison lapsista, mutta ei silti yksinhuoltajakorotusta avoliitossa asuessa, tai opintotuen lapsikorotus ei huomioi monilapsisia perheitä).

Lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi tehokkain keino olisi poistaa lapsilisän vaikutus tulona toimeentulotuessa. Tämän muutoksen kustannukset ovat valtiolle merkittävät, mutta tähän suuntaan voitaisiin pyrkiä pitkällä aikavälillä. Itlan tekemän lapsilisäjärjestelmän uudistamisselvityksen pohjalta Pelastakaa Lapset kannattaa esitystä lapsilisän maksamisesta suoraan lapselle itselleen hänen täytettyään 15-vuotta ja tuossa vaiheessa sitä ei enää myöskään huomioitaisi perheen tulona. Tämä parantaisi sekä itsenäistyvän nuoren elämäntilannetta ja tukisi lapsilähtöistä sosiaaliturvaa, mutta myös pienituloisen perheen toimeentuloa eikä olisi valtion talouden näkökulmasta niin merkittävä kustannuserä. Tämä ei myöskään välttämättä synnyttäisi sellaisia kannustinloukkuja, kuin muissa lapsiperheiden elämänvaiheissa (esim. pienemmän lapsen kanssa jäätäisiin helpommin toimeentulotuella kotiin, jos lapsilisä ei vaikuttaisi toimeentulotukeen, mutta yli 15-v lasten vanhempien työllistymisen lähtökohdat ovat paremmat).

Lapsiperheköyhyyteen kytkeytyy monia sosiaaliturvaetuuksia ja palveluja, jotka vaikuttavat lapsiperheiden toimeentulon tasoon sekä hyvinvointiin. Onkin tehtävä tarkkaa työtä sen

suhteen, että perheiden kokonaistilanne ja lapsivaikutukset huomioidaan kaikissa mahdollisissa toimenpiteissä ja uudistuksissa.

15.Lapsen hoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen tukeminen

Pienten lasten perheissä työllistymisen esteet voivat olla merkittävät. Näin sekä perheen vanhempien että lasten hyvinvointi heikentyy ja toimeentulo vaarantuu. Pelastakaa Lapset näkee, että työllistymisen joustava tukeminen lapsiperheiden eri elämänvaiheissa tulee olla uudistamisen tavoitteena.

Erityisen tärkeää on selvittää lapsiperheköyhyys riskissä olevien perhemuotojen tukeminen työllistymisessä (esim. epätyypillisinä aikoina työskentelevät vanhemmat, yhden vanhemman perheet, maahanmuuttajataustaiset perheet). Ehdotuksessa tuodaankin esille muiden palvelujen tarve lapsiperheiden sosiaaliturvan ohella sekä lapsen yhdenvertainen oikeus varhaiskasvatukseen ja näitä on edistettävä aktiivisesti.

Suomi on sitoutunut toteuttamaan eurooppalaista lapsitakuuta, jossa maksuton (tai pienituloisille alennetulla maksulla) ja laadukas varhaiskasvatus tulee olla kaikkien lasten saavutettavissa. Tähän tulee sitoutua Suomessa myös yhden vanhemman perheiden ja vuorotyötä tekevien vanhempien lasten osalta. Onkin tehtävä merkittäviä parannuksia vuorohoitoon ja pienten koululaisten aamu-, ilta- ja loma-aikojen hoitoon, jotta näissä köyhyysriskissä olevissa perheissä voidaan työllistyä. Tämä tarkoittaa varhaiskasvatuksen resurssien lisäämistä, joka on haastava tehtävä sekä kustannusten että henkilöstön saatavuuden näkökulmasta, mutta toisaalta lasten ikäluokat pienenevät, joten resurssien tarve tulee tasoittumaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Tämä resurssointi tukee myös pitkällä aikavälillä kansantalouden suotuisaa kehitystä vanhempien parempana työllisyytenä.

Myös perheiden muut saatavilla olevat palvelut tulee olla sellaisella tasolla, että ne tukevat perhe-elämän ja työn yhteensovittamista (esim. perheiden kotipalvelu, työllistymisen tukipalvelut maahanmuuttajataustaisille) lapsen oikeuksia unohtamatta. Työn ja perheen yhteensovittamisen lapsivaikutukset on arvioitava. Tulee kehittää parhaat mahdolliset palvelut sekä sovittaa työtulot ja sosiaaliturvaetuudet, jolloin voidaan vähentää lapsiperheköyhyyttä ja tukea vanhempien työkykyä sekä turvata lapsen oikeuksien toteutuminen.

Sosiaaliturvakomitean lapset ja perheet työryhmän tekemässä selvityksessä ("Lasten ja perheiden sosiaaliturvan nykytila, haasteet ja tulevaisuus") todetaan, että julkisen talouden sopeutuksissa on huomioitava työn ja perhe-elämän tasapaino, joka on merkittävä tekijä sosiaalisen kestävyuden ja työkyvyn näkökulmasta ja se tukee myös kestävä julkisen talouden kehitystä. Selvityksen mukaan rakenteellisten sopeutusten toteutuksessa on huolehdittava kaikkein heikoimmassa asemassa olevien, kuten lasten, aseman turvaamisesta, koska muutoin voidaan lisätä ylisukupolvisen syrjäytymisen riskiä ja heikentää laajemmassa kokonaisuudessa yhteiskuntarauhaa. Pelastakaa Lapset kannattaa tätä työryhmän näkemystä ja vaatii, että sosiaaliturvaa kehitetään lapsilähtöisesti ja tavoitteena tulee olla lapsiperheköyhyyden vähentäminen.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Pelastakaa Lapset ry kannattaa Sosten, Monimuotoiset perheet -verkoston, LSKL ja Tanen esittämiä näkemyksiä lastenhoidon tukien osalta. Sosiaaliturvan uudistusta tulee tehdä lapsen

edun mukaisesti ja lapsilähtöisesti. Tulee myös huomioida perheiden yhdenvertaiset mahdollisuudet lasten hoitomuotojen valintaan ja tässä tulee tarkastella myös kotihoidon tuen tasa-arvo vaikutuksia.

Lasten kotihoidon tukien uudistamisessa ei voida nähdä vain työllisyyden tarpeita, vaan on tehtävä riittävän perusteelliset lapsivaikutusten arvioinnit uudistamistyön toimenpiteistä ja seurauksista. Lastenhoidon tukien järjestämisessä on huomioitava lapsen oikeudet ja lapsen hyvinvoinnin turvaaminen kaikissa perhetilanteissa.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Pelastakaa Lapset ry näkee eroperheiden lapsilähtöisen tukemisen tärkeänä, koska lapsen oikeus kasvuun, kehitykseen ja riittävään toimeentuloon heikentyy helposti elämän kriisitilanteissa. Yhden vanhemman perheet ovat suurimmassa köyhyysriskissä ja pienituloisten osalta vuoroasuminen on harvinaisempaa johtuen matalasta tulotasosta sekä ahtaasta asumisesta. Lastenvalvojat tarjoavat sosiaalipalveluja eroperheille ja tämän palvelun tulisi toimia viiveettä ja perheiden hyvinvointia parhaiten tukien. Elatusavun ohjeistuksen ja tarkentaminen lisää perheiden yhdenvertaista kohtelua. Lastenvalvojilla tulee olla riittävästi tietoa ohjeistuksesta ja esim. elatusavunlaskelmista, joihin he voivat perustaa lapsen oikeuksien turvaamisen ja vanhempien neuvonnan palveluihinsa.

Vuoroasumiseen liittyvien taloudellisten tilanteiden huomiointi on erityisen tärkeää lapsen oikeuksien näkökulmasta, koska lapsille tulee turvata mahdollisuus asua molempien vanhempiensa luona, riippumatta vanhempiensa tulotasosta. Tulisikin huomioida tarkemmin mahdollisuudet jakaa sosiaaliturvaetuudet lapsen molempiin koteihin (esim. asumistuki, lapsilisä), kun lapsi asuu molemmissa kodeissa yhtä paljon.

Vuoroasuminen ei myöskään saa olla perusteena vähentää sosiaaliturvaetuuksia pienituloisilta perheiltä. Lainsäädäntöön tulisi tehdä vuoroasumista tukevia uudistuksia niin sosiaaliturvaetuuksien (elatusavun, asumistuki, lapsilisä) kuin elatusavun määrittämisen suhteen. Elatusavun ja -tuen suhteen on myös huomioitava perheiden muuttuvat tilanteet ja hyvin erilaiset perhetilanteet lapsen kahdessa kodissa. Elatusavun suuruuden arvioiminen on voitava toteuttaa yksilöllisesti arvioiden ja huomioiden erilaiset tulotasot, perhekoonpanot, asumiskustannukset, työllisyystilanteet ja perheiden yksilölliset menot (esim. sairaudenhoitokulut toisessa kodissa).

Molemmilla vanhemmilla tulee olla todellinen mahdollisuus asua ja elää lapsen kanssa, mikäli perheessä vanhempien ja lapsen kesken vallitsee yhteisymmärrys siitä, että vuoroasuminen on perheelle ja lapselle paras vaihtoehto. Taloudellinen tilanne ja sosiaaliturvaetuudet voivat kuitenkin olla esteenä perheen hyvinvoinnin toteutumiseksi. Tällöin lapsen oikeuksia riittävästä elatuksesta, hyvinvoinnista ja vanhempien kasvatuksesta rikotaan. Erotilanteissa sosiaaliturvan ja palvelujen tarpeeseen vaikuttaa koko lapsen elämäntilanteen konteksti.

Vanhempien elatuskykyä tuetaan parhaiten turvaamalla riittävän tasoiset perusturvaetuudet huomioiden monimuotoiset perhetilanteet, oikea-aikaiset ja riittävät tukipalvelut sekä työllistymisen tuki muiden palvelujen (esim. varhaiskasvatus) avulla. Perhemyönteinen yhteiskunta näkee perheet ja lapset voimavarana, ei vain kustannuserinä. Elatuskyvyn ja

työllistymisen tukeminen sisältää työkyvyn tukemista sekä perheiden hyvinvoinnin turvaamista elämänmuutostilanteissa riittävällä sosiaaliturvalla.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämisessä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Asumistuen uudistuksessa Pelastakaa Lapset näkee erityisen tärkeänä lapsilähtöisen näkökulman ja tavoitteena lapsiperheköyhyyden ehkäisemisen.

Pienituloisuus ja lapsiperheköyhyys ovat usein esteenä vuoroasumiselle, erityisesti mikäli molemmat vanhemmat ovat pienituloisia tai vanhempien tulotasojen välillä on suuri ero. Etävanhemmalla ei ole oikeutta lapsen perustuvaan sosiaaliturvaan (esim. lapsilisä, asumistuki), jolloin pienituloisten vanhempien voi olla haastavaa toteuttaa vuoroasumista esim. asumisen kalleuden vuoksi. Tulisikin huomioida tarkemmin mahdollisuudet jakaa sosiaaliturvaetuudet lapsen molempiin koteihin. Ruokakunta käsitteen määrittelyä tulisi laajentaa soveltumaan paremmin lapsilähtöisesti vuoroasumisen tilanteisiin. Tämän muutoksen vaikutuksia tulee arvioida tarkoin myös siitä näkökulmasta, ettei nykyisten määritelmien mukaista asumistuen tasoa heikennetä ja näin lisätä lapsiperheköyhyyttä.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Pelastakaa Lapset kannattaa välimietinnön kohdassa 17 esitetyn arviointitutkimuksen toteuttamista, jotta saadaan selville pitkittyneen toimeentulotuen tarpeen ja syrjäytymisen taustat. Järjestö näkee perusturvan matalan tason syynä pitkittyneeseen toimeentulotuen tarpeeseen ja myös ylisukupolvisten ongelmien aiheuttavan pitkittyntä toimeentulotuen tarvetta. Ylisukupolvisten ongelmien kasautumisen juurisyitä sekä mahdollisuuksia ratkaista ongelmia mahdollisimman aikaisessa vaiheessa on syytä selvittää tarkoin, jotta lasten oikeus kasvuun ja kehitykseen toteutuu ja syrjäytyminen ehkäistään.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa artikla 24 turvaa lapsen oikeudet elää tervettä elämää ja saada hoitoa sairauksiinsa. Artikla 26 turvaa lapsen oikeuden sosiaaliturvaan ja artikla 27 turvaa oikeuden lapsen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta riittävään elintasoon. Nämä takaavat sen, että lapsilla on oikeus elää taloudellisesti turvallisissa olosuhteissa ja toimeentulotuen tarve pienenee, mitä paremmin lapsen oikeudet toteutuvat perusturvaetuuksien ja sosiaali- ja terveystalvelujen keinoin.

Pelastakaa Lapset pitää pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen ehkäisemistä erittäin tärkeänä toimenpiteenä. Pitkittänyt toimeentulotuen tarve lapsuudenperheessä lisää tutkimusten mukaan toimeentulotuen tarvetta myös aikuisuudessa. Lisäksi lapsuudessa koetut toimeentulovaikeudet lisäävät syrjäytymisen riskiä. Toimeentulotuen tarvetta vähennetään ehkäisemällä ja vähentämällä lapsiperheköyhyyttä.

Ensimmäiseksi on huolehdittava perusturvaetuuksien riittävästä tasosta, jolloin lapsiperheet eivät joudu turvautumaan toimeentulotukeen. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut lausunnon Suomen liian matalasta sosiaaliturvan tasosta 15.2.2023. Nämä komitean kommentit on huomioitava tarkoin sosiaaliturvauudistuksessa. Perusturvaetuuksien korottaminen on merkittävä keino helpottaa pienituloisten toimeentuloa ja tulee huomioida erityisesti etuuksien lapsilähtöinen kohdentuminen (esim. lapsiin suoraan liittyvien etuuksien tasot, kuten lapsilisä ja lapsilisään liittyvät korotukset).

Pitkittänyttä toimeentulotuen tarvetta ehkäistään riittäväillä, oikea-aikaisilla ja tarkoituksenmukaisilla palveluilla. Kun ennaltaehkäisevät tukitoimet ja varhaisen tuen palvelut toimivat lapsiperheiden hyvinvoinnin tukena, vältetään vakavammilta kriisitilanteilta myös toimeentulon osalta. Toimeentulotuen saajien osuus mm. lastensuojelun asiakkaissa on huomattavan suuri, joten kohdentamalla riittävät resurssit toimeentulon turvaamiseen voidaan ehkäistä jopa lastensuojelun kuormittumista ja erityisesti inhimillistä kärsimystä perheissä.

Tukea tulee kohdentaa monialaisten palvelujen avulla perheiden tarpeiden mukaisesti mielenhyvinvoinnin haasteisiin, pitkäaikaissairauksista tai vammoista kärsiviin perheisiin, maahanmuuttajataustaisten äitien kielenoppimiseen, yhden vanhemman perheiden lastenhoidon haasteisiin sekä perheiden talousneuvontaan ja sosiaaliturvaetuuksien hakemisen ohjaamiseen. Esimerkiksi näillä keinoilla ja resursseilla vähennetään toimeentulotuen käytön pitkittymistä.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seuranta ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Pelastakaa Lapset ry kannattaa Sostin lausuntoa siitä, että palvelujen saatavuutta tulee parantaa niin, että lapsiperheet löytävät ne sosiaaliturvaetuuudet ja palvelut, joihin he ovat oikeutettuja ja saavat hyötyä palveluista ja etuuksista elämäntilanteeseensa. Palveluohjausta ja moniammatillisia lapsiperheiden monimuotoiset elämäntilanteet huomioivia palveluja on vahvistettava.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessaA) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

Pelastakaa Lapset ry kannattaa Sostin lausuntoa ja erityisesti näkemyksiä siitä, että monialaista asiakassuunnitelmaa ja vastuutyöntekijämallia tulee kehittää monialaisen verkostotyön pohjalta perheiden yksilölliset tarpeet huomioiden, jotta yksikään perhe ja lapsi ei putoaisi palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Vastuutyöntekijän palveluilla voidaan ehkäistä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien lapsiperheiden elämäntilanteiden kriisiytymistä.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Pelastakaa Lapset ry kannattaa kannustin- ja byrokratialoukkujen tarkkaa selvitystä ja sosiaaliturvajärjestelmän uudistamista niiden ehkäisemiseksi. Etuusjärjestelmän monimutkaisuus ja perheen vanhempien taloudelliset huolet sekä epävarmuus toimeentulosta ja epäselvyys sosiaaliturvaetuuksien saamisesta aiheuttavat suuren riskin koko perheen hyvinvoinnille.

Toimeentulovaikeuksien seurauksena on usein ylisukupolviset ongelmat ja lapsiperheköyhyyden periytyminen. Tästä syystä on selkeytettävä sosiaaliturvajärjestelmää ja tehtävä uudistuksia, jotka vähentävät ja ehkäisevät lapsiperheköyhyyttä ja selvitettävä uudistusten lapsivaikutukset tarkoin.

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Pelastakaa Lapset näkee, että perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen on kannatettavaa. On kuitenkin arvioitava tarkoin, että yhtenäistetty etuus kattaa riittävästi erilaisten lapsiperheiden elämäntilanteet ja huomioi monimuotoiset perheet eikä heikennä perheiden tilannetta nykyisestä.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

Pelastakaa Lapset lausuu etuuksien yhtenäistämisestä seuraavasti:

A) ehtojen osalta

Sosiaaliturvaetuuksien tulee olla riittävällä tasolla ja lisäksi tulee osoittaa kohdennettuja korotuksia pienituloisille lapsiperheille, jotka ovat köyhyys- ja syrjäytymisriskissä (esim. yhden vanhemman perheet, monilapsiset perheet). Korotusten tulee olla yhdenvertaisia (esim. erot lapsikorotuksissa yksinhuoltajalisässä, työttömyyspäivärahan ja opintotuen lapsikorotuksissa) ja niiden tulee kohdentua oikeisiin ryhmiin (esim. todellisesti pienituloiset yhden vanhemman perheet yksinhuoltajalisässä). Yhtenäisen perusturvaetuuden tulee huomioida perheiden monimuotoisuus ja erilaiset tavat ja muodot lapsen asumisen suhteen lapsiperheissä (esim. vuoroasuminen, elatusvastuun jakautuminen).

B) toimeenpanon osalta

Etuuksien hakeminen on tehtävä mahdollisimman selkeäksi ja saavutettavaksi. Pelastakaa Lapset ry kannattaa Sosten esittämää etuusehdotusta, jonka avulla perheet saisivat ehdotuksen kaikista niistä etuuksista, joihin he voisivat olla oikeutettuja. Tämä helpottaisi perheiden mahdollisuutta saada riittävä tukea sosiaaliturvasta. Tämä tukisi myös perheiden voimavaroja, kun he pyrkivät haastavassa elämäntilanteessa etsimään apua ja tukea.

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

Pelastakaa Lapset näkee, että tärkeintä on toimia lapsen oikeuksien pohjalta, työstää sosiaaliturvan uudistamista lapsilähtöisesti ja lapsenedun tulee olla uudistamistyön ensisijaisena periaatteena.

Tärkeimpinä ja ensimmäiseksi edistettävänä ehdotuksina Pelastakaa Lapset pitää ehdotuksia

13, 14 ja 15, jotka turvaavat lasten ja perheiden sosiaaliturvan kehittämisen.

Lapsiperheköyhyyden ehkäiseminen ja vähentäminen turvaa lapsen oikeudet, vahvistaa perheiden toimeentuloa ja hyvinvointia sekä takaa kansantalouden vakauden. Lapsiperheköyhyyden ehkäiseminen ja vähentäminen on mahdollista monin erilaisin keinoin, joita tutkimuksissa ja selvityksissä on laajasti tuotu esille. Lapsiperheköyhyyden vähentämisellä on suorat vaikutukset syrjäytymisen ja ylisukupolvisten ongelmien kasautumisen vähenemiseen. Lapsuudessa koettu köyhyys näkyy myös aikuisuudessa toimentulotuen tarpeena, matalana koulutustasona, mielenterveys- ja terveysongelmina sekä syrjäytymisenä. Lisäksi köyhyyden seuraukset ovat yhteiskunnalle suuri kustannuserä, jotka vähenevät merkittävästi, kun lapsiperheiden toimeentulo turvataan.

Sosiaaliturvalla turvataan toimeentuloa, mutta samalla se turvaa myös perheen hyvinvointia. Sosiaaliturvan tulee olla riittävällä tasolla ja sen tulee huomioida riittävästi erilaiset perhemuodot. Sosiaaliturvan kanssa sosiaali- ja terveyspalvelut sekä varhaiskasvatuksen ja koulun palvelut muodostavat kokonaisuuden, jolla tuetaan lapsiperheitä, mutta myös toteutetaan lapsen oikeudet. Onkin tärkeää kehittää etuuksien ja palvelujen yhteensovittamista. On tarkennettava sosiaaliturvaetuuksien kohdentumista pienituloisiin perheisiin, mutta myös tarjottava riittävät resurssit lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin, eropalveluihin, varhaiskasvatukseen, koulun tukipalveluihin ja perhetyön palveluihin.

14. Julkisen talouden kestävyys
14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Pelastakaa Lapset näkee, että julkisen talouden kestävyys on hyvinvointiyhteiskunnan perusta. On kuitenkin tehtävä sellaisia valintoja talouden sopeuttamistoimissa, jotka mahdollistavat lapsen oikeuksien toteutumisen. Lapsen oikeuksien turvaaminen ei ole valintakysymys, vaan Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. Tämän tulee näkyä myös sosiaaliturvan ja palvelujen uudistamisessa. Sopeuttamistoimien lapsivaikutukset on selvitettävä ja arvioitava tarkoin.

Julkisen talouden kestävyttä tuetaan tukemalla vanhempien työkykyä ja työllistymistä. Tämä vaatii puolestaan investointeja perheiden tukipalveluihin sekä työn- ja perhe-elämän yhteensovittamisen keinoihin. Vanhempien työllistymistä tulee tukea niin, että myös monimuotoisten perheiden vanhempien työllistyminen mahdollistuu. Syntyvyyden kasvua voidaan tukea perhemyönteisellä politiikalla tukemalla lapsiperheitä matalan kynnyksen palveluilla ja nostamalla perhe-etuudet riittävälle tasolle.

Lapsuudessa koettu köyhyys lisää syrjäytymisen riskiä, mikä puolestaan aiheuttaa yhteiskunnalle merkittävät kustannukset. On arvioitu yhden nuoren syrjäytymisen kustannuksiksi jopa 1,1 miljoonaa. Ongelmien ylisukupolvisuus tulee ehkäistä lisäämällä lasten ja nuorten mielenterveyden palveluja, koulujen tukipalveluja ja perheiden ennalta ehkäiseviä palveluja. Riittävän toimeentulon turvaaminen tukee lapsen kasvua ja kehitystä ja ehkäisee syrjäytymistä.

Julkisen talouden kestävyden tavoittelu on kannatettavaa, mutta sitä ei tule tehdä pienituloisten ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja perheiden hyvinvointia ja toimeentuloa heikentämällä.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Komitean tulee jatkaa tulevalla kaudella sosiaaliturvan kokonaisvaltaista uudistusta ja pyrkiä sosiaaliturvajärjestelmän selkeyttämiseen, etuuksien yhtenäistämiseen ja yhdenvertaiseen etuuksien määrittelyyn. Lisäksi etuuksien lapsi- ja asiakaslähtöisyys tulee olla uudistamisen perustana.

Tämän kokonaiskuvan lisäksi on erityisen tärkeää keskittyä

1. lapsen oikeuksien turvaamiseen

2. sosiaaliturvaetuuksien lapsilähtöisyyteen

3. lapsiperheköyhyyden ehkäisemiseen ja vähentämiseen

sosiaaliturvauudistuksen avulla. Monien mietinnössä ehdotettujen toimien alla on toimenpiteitä (esim. työllistymiseen, pitkittyneeseen toimeentuloutarpeeseen, asumisen tukiin, elatuskykyyn, lapsilisään liittyen), joilla voidaan kohentaa lapsiperheiden hyvinvointia ja toimeentuloa kaikkien em. 1-3 kohtien osalta ja näin ehkäistä ylisukupolvista syrjäytymistä.

Pelastakaa Lapset näkee, että seuraavalla kaudella tärkein edistettävä kokonaisuus on esitetty välimietinnössä kohdassa: *"Etuuksien ja tukien yksilökohtaisuus ja perhe- ja kotitalouskohtaisuus, huomioiden perhesuhteet, elatusvastuukysymykset, lapsen oikeudet ja sukupuolten tasa-arvon."*

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

Pelastakaa Lapset ry mukaan sosiaaliturvan kokonaisuutta tulee uudistaa lapsilähtöisesti, lapsen oikeuksia toteuttaen ja lapsiperheköyhyyttä vähentäen.

Sosiaaliturvan perusturvaa tulee nostaa, jotta toimeentulotuen pitkäaikainen tarve vähenee.

Perheiden monimuotoisuus tulee huomioida ja tarkastella erilaisten perhetilanteiden tarpeita lapsilähtöisesti.

Haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten ja perheiden hyvinvointi tulee turvata riittävällä sosiaaliturvalla ja palveluilla.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Pelastakaa Lapset ry kiittää sosiaaliturvakomiteaa kattavasta selvitystyöstä ja välimietinnöstä, johon on huolellisesti valmisteltu ehdotuksia toimenpiteistä sosiaaliturvan uudistamiseksi. Useat näistä ehdotuksista ovat kannatettavia ja toivottavasti toimeenpantavia mahdollisimman pian, riittävin resurssein ja lapsivaikutukset huomioiden.

Pelastakaa Lapset ry muistuttaa, että lapsen oikeudet sitovat päätöksentekoa ja sosiaaliturvan kehittämistä niin, että lapsen oikeudet riittävään elintasoon, kasvuun ja kehitykseen turvataan. Myös kansallisen lapsistrategian lähtökohtana on lapsen edun ensisijaisuuden huomiointi kaikessa julkisen vallan toimenpiteissä. Lapsistrategian seurantakertomuksessa tulevalle hallituskaudelle esitetään toimiksi mm. kokonaisarvion laatimista lasten perusturvasta sekä

lasten yhdenvertaisuuden turvaamista mm. lapsitakuun avulla, joista lausimme myös lausunnon aiemmissa kohdissa.

Sosiaaliturvan kehittämisessä on selvitettävät tarkoin toimien lapsivaikutukset ja lapsilähtöisen kehittämisen tulee toimia sosiaaliturvan uudistamisen lähtökohtana. Välimietintöä varten on toteutettu lasten ja nuorten kuuleminen, mutta varsinaisista mietinnön ehdotuksista puuttuvat lasten näkökulmat, lapsen osallisuuden kuvaukset sekä lapsivaikutusten tarkempi arviointi. Toivottavaa olisi esittää tarkka suunnitelma lapsivaikutusten arvioinnista; kuinka uudistusten toteuttaminen vaikuttaa lasten oikeuksiin ja hyvinvointiin. Lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla mukana kaikessa sosiaaliturvan kehittämisessä ja uudistamisessa.

Lasten näkökulmat ja kokemukset toimivat erinomaisesti kehittämisen ja uudistamistoimien tukena, antaen arvokasta kokemustietoa suoraan lasten elämästä. Pelastakaa Lapset toteuttaa Lapsen ääni -kyselyä, johon vastaa reilut 1000 lasta ja nuorta vuosittain. Nämä 12-17 -vuotiaat lapset kertovat oman elämänsä arjesta, hyvinvoinnista ja perheensä toimeentulosta.

Vuoden 2022 Lapsen ääni -kyselyssä lapset ja nuoret kertoivat kokemuksistaan sosiaaliturvasta ja palveluista. Pienituloisissa, yhden vanhemman ja sairastavissa perheissä sosiaaliturvaetuudet ja toimeentulotuki olivat lasten mukaan merkittävä tulojen lähde. Sosiaaliturva koettiin tarpeellisenä ja apua tuovana. Lapset kertoivat perheensä käyttäneen myös muita tukimuotoja (esim. ruoka-apu), kun sosiaaliturva ja työtulot eivät riittäneet. Pienituloisten perheiden lapset olivat joutuneet auttamaan vanhempiaan taloudellisesti omista säästöistään tai työtuloistaan.

Lapset kuvasivat sosiaaliturvan ja palvelujen auttaneen heitä ja heidän perheitään; helpotti jo, kun pääsi puhumaan jonkun kanssa. Lapset kertoivat myös, kuinka palvelut eivät olleet toimineet. Palvelut eivät olleet tarpeeseen vastaavia, oikea-aikaisia eivätkä riittäviä. Lasten on vaikeaa hahmottaa palvelutarjontaa ja he toivoivatkin palvelujen löytyvän helposti ja läheltä heidän arkeaan. Lapsen aikakäsitys on erilainen kuin aikuisen, eikä lapsella ja nuorella voi olla samanlaista ymmärrystä palvelujen odottamiseen. Onkin huomioitava palvelujen ja tuen odottamisen seuraukset lapsen hyvinvointiin ja myös myöhempisiin hoitokustannuksiin.

Lapsen ääni -kyselyyn vastanneet lapset toivoivat apua rahallisten tukien avulla, toiseksi eniten ruoka-avun kautta ja kolmanneksi mielenterveys- ja terveystalouden avulla. Taloudellisenä tukena ehdotettiin esim. korkeampia sosiaalietuuksia, paremmin palkattua työtä ja yleisen hintatason laskua. Lapset toivoivat lapsilisien maksamista heille itselleen ja lapsilisän korottamista. Nuoret toivoivat kasvuvaiheeseensa tukea ja tietoa; tähän voisi vastata lisäämällä koulun tukipalveluja. Lapset ja nuoret toivoivat, että palveluja kehitetään niin, että heidän mielipiteensä tulee huomioiduksi.

Kehittämisen ja uudistamisen toimenpiteitä tulee arvioida ja toteutusta tulee seurata lapsivaikutusten näkökulmasta, jotta kehittäminen aidosti tukee lasten arkea ja turvaa lapsen oikeuksien toteutumisen. Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä tarkoin ennen toimenpiteiden toteutusta, mutta myös toimien aikana vaikutuksia seuraten. Lasten, monimuotoisten perheiden ja järjestöjen tulee olla aktiivisesti osallisina sosiaaliturvan uudistusprosessissa, jotta perheiden moninaiset elämäntilanteet tulevat huomioiduksi ja sosiaaliturvaa uudistetaan asiakas- ja lapsilähtöisesti. Uudistukset tulee toteuttaa käytännössä riittävin resurssein, joten toimenpiteisiin on varattava myös riittävät varat. Nämä huomioimalla sosiaaliturvauudistus turvaa lapsen oikeudet ja perheiden hyvinvoinnin.